HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 5 Birinciteşrin 1936 Sayı : 60

HALK MASALLARI HAKKINDA

Türkiyede şimdiye kadar neşrolunan halk masalları, hiç bir muayyen usul ve esasa dayanılarak tesbit edilmemiştir. Yazma veya basma eski kitaplardan kopye edilerek, yahut ötede beride nasılsa işitildikten sonra hatırda kalan parçaları yazılarak neşredilen masslların ise, halk bilgisi bakımından kıymet ve ehemmiyeti olduğunu iddia etmek, epeyce fazla olur. O cihetle, umumiyetle Türk masallarının ve hele bunlar arasında büyük şehirlerimizde söylenilenlerin, ciddî bir usule bağlanılarak derlenmesi, halk bilgisile uğraşanlar için ilk yapılacak işlerdendir.

***

Halk bilgisi kadrosu içinde «masal» mefhumundan anlaşılan mana, bilinmeyen bir zamanda, yine bilinmeyen bir yerde veya sahada, bilinmeyen şahıslara ait faaliyetlerin hikâyesidir. Evet, masallarda, hâdiselerin cereyan ettiği zaman ve saha hiç belli olmadığı gibi, hâdiseye karışan şehıslar da muayyen olmaktan tamamila uzaktır. Masalların akışı arasında seyreden şahisların gösterdiği ruhî hâlet, istisnasız iptidaî ve basit olmakla beraber, bazan vak'ayı terkip eden unsurlar oldukça karışıktır. Bütün iyi vasıfların, güzel, gürbüz, iyi ve kuvvetli olana, bütün fena vasıfların da çirkin, fena, zayıf ve alile izafe edilmiş olması masalların başlıca farikalarından biridir.

Masalların hiç birine, halk isim vermek hevesini göstermemiştir. Fakat her memlekette toplanan masalların sayısı arttıkça, biribirinden ayırmak isteğile, bunları tesbit edenler, derledikleri masallara, mevzuuna göre birer ad vermişlerdir.

Bir çok ilmî mezhep sahiplerince, masallar muhtelif surette tefsir olunmuştur: Bunlar da bazılarına göre, eski efsanelerin bakiyeleri yaşamakta, bazılarınca, tabiat unsnrlarının eskiler indinde muteber rumuzlarına rastlanmaktadır. Edebiyatçılar ise bir kısım âlimlerle birlikte masalların esasını Hindistanda aramaktadır. Masalları eski dinî ayinler bakımından inceliyerek onlar da, bu ayinlerin tesirini görmek isteyenlerde yok değildir.

Toplanan masalların, halk bilgisi kadrosu içinde birer değer mahiyetini alabilmesi için dikkat edilmesi lâzımgelen birçok hususlar uardır ki, şöyle hulâsa edilebilir:

Masallar, ağızdan nasıl çıkarsa, yani söyleyenin tek kelimesi dahi değiştirilmeden, masalda geçen hususî tabirler ile masalcının lehce ve şive hususiyeti korunarak yazılmak gerektir.

Masallarda geçen hususî ve mahalli türküler, maniler, ata sözleri ve bunların benzerleri oldukları gibi bırakılmalıdır.

Masalların tesbit edildiği tarihi de yazmadan geçmek yanlıştır.

Masalı söyleyenin adı, soyadı, yaşı, evli olup olmadığı, çocuklu veya çocuksuz olduğu, doğduğu ve oturduğu şehir ve kasaba, mahalle veya köy ile ırkî mahiyeti, işi, kazancı, tahsili, ana dilinden başka bir dil bilip bilmediği de kaydedilmelidir.

Masal söyleyenin, söylediği masalı kimden öğrendiğini tesbit etmek de fena olmaz. Masalı söyleyenin bazan anlattığı masal hakkında veya daha umumî şekilde bazı fikirler ileri sürdüğü olursa, onları da tespit etmek lâzımdır.

Has isimlerle, telâffuznuda hususiyet olan sözler, büyük bir dikkat ve itina ile zaptolunmalıdır. Masal söyleyenin sözünü kesmemek, hattâ « yavaş söyle, şurasını anlayamadım, tekrar et » gibi tenbihlerde bulunmamak masal tespit edilirken ehemmiyet verilecek şartlardandır.

Ayni masal, ayrı ayrı kimseler tarafından, bir takım ayrılıklarla anlatılırsa, bunlar ihmal olunmamalı, bilâkis ileride mukayeseye medar olacağı için bunlar karşısında daha hassas davranılmalıdır.

Bu günkü masalcılar, eski halk şairlerinin ve meddahların tabiî neslidir. O cihetle yeni masalcıları tetkik etmek içtimaiyat bakımından çok faydalı olacaktır. Binaenaleyh masal söylemeği kendisine meslek edinmiş bir kimseye tesadüf edildiği takdirde, yalnız söylediği masalı kaydetmekle iktifa etmek ihmal ve usulsüzlük olur. Bu gibi vaziyetlerde masalla beraber masalcıyı da kavrayıp tasvir etmek neşredilecek metinlerin sıhhat ve kıymetini arttırmak için bir lâzime, daha doğrusu bir zarurettir.

*
* *

Yazımıza başlarken söylediğimiz gibi, Türkiyede şimdiye kadar neşredilmiş olan masallar, hiç bir usul ve esasa dayanılarak toplanmamıştır. Onun için, herhangi bir derleyicinin Türk masallarını tesbit ederek topln bir halde ortaya koymasını dilememek kabil değildir,

« Halk Bilgisi Haberleri » nde ötedenberi neşrolunan ve son bir kaç nushada « Naki Tezel » imzasile ve «Keloğlan Masalları» adı altında çıkan masallar, Türk masallalarının, bir az önce saydığımız formüle uyularak tespit edilmiş ilk örnekleridir. O itibar ile bunlar, masallar üzerinde tetkiklerde bulunacak içtimaiyatçılar için hususî bir ehemmiyeti haiz

HASİS ADAM

Evvel zaman iken, sivri sinek imam iken, annem beşiğimi sallar iken devirdi. Annem kaptı maşayı, babam kaptı meşiği, döndü dolaştı dört köşeyi.

Deve tellâl iken, eşek berber iken, ben babamın beşiğini sallar iken, bir varmış, bir yokmuş, bir kadıncağızın üç kızı varmış. Bu zavallılar çok fakir imişler. Bir gün, tozu dumana katarak, atı zümrütten, arabası altından bir atlı gelmiş ve evlerinin önünde durmuş. Kapıyı çalmış ve kadından büyük kızını istemiş. Kadın da razı olmuş ve kızını vermiş. Adam kızı almış ve yola çıkmış. İki gün, iki geceden sonra büyük bir saraya gelmişler. Adam cebinden bir kutu çıkarmış; kutu içinden kutu, kutu içinden kutu çıkara çıkara nihayet en son kutudan ufak bir nohut çıkarmış. Nohudu kıza uzatarak:

— Bu nohudun yarısı senin, yarısı benim, çok ama kusura bakma, demiş.

Zavallı kız korkusundan, peki, demiş. Ertesi gün olmuş, kocası on para vererek:

— Al şu parayı, hamama git, diye tenbih etmiş. Kız hemen altın nalınlarını ve hamam takımlarını alarak hamama gitmiş. Güzelce yıkandıktan sonra dışarı çıkmış. Hamamcıya on para vermiş Hamamcı buna çok memnun olmuş ve kızın nalınlarını ve hamam takımlarını eve kadar götürmüş. Adam buna kızmış ve karısını mahzene atmış.

Ertesi günü adam kızın evine gitmiş ve :

— Küçük hanımı ablası görmek istiyor, diyerek küçük kızı da almış götürmüş.

Onu da ablası gibi hamama göndermiş. Fakat kız altın nalınları çaldırdığı için, onu da mahzene atmış. Nihayet tekrar kızların evine giderek en küçük kızı da aynı tarzda kandırmış. Eve gelince kıza bir nohut vermiş Fakat kız:

— Ben hiç yemek yemem, hem ne yapacağız, yarına saklarız, demiş. Bu cevap adamın çok hoşuna gitmiş, kıza kırk bir anahtar vermiş ve:

— Kırk kapıyı aç, fakat kırk birinciyi açma, demiş. Kız peki diyerek kapıları açmağa başlamış.Son odaya gelince bir az tereddüt etmiş ve sonra açarak içeri girmiş. İçerde bir demir kapı görmüş. Demir kapıyı açmış ve hemen altınlar yerlere dökülüvermiş. Kız da bir güzel altınların hepsini toplamış.

Ertesi gün hasis adam kıza on para vererk:

— Bununla hamama git ve beş parasını geri getir, demiş. Kız, nalınları ve hamam takımlarını alarak hamama gitmiş. Dışarı çıkarken sakladığı altınlardan bir kaçını hamamcıya vermiş ve eve gelince kocasına parayı geri vererek:

---

unsurlardır, denilirse hiç bir mübalaga edilmemiş olur. Bu masalları yorulmadan derlemek yolunda değerli bir himmet gösteren Naki Tezel den, bütün Türk masallarına şamil bir mesaî beklediğimizi ifade ederken, Keloğlan Masallarının derlenerek neşrini bu hususta meşkûr bir başlangıç saydığımızı sözümüze ilâveyi de ifayı haz veren bir ödev biliriz.

M. Halit Bayrı

— Ben hamamda parasız yıkandım, demiş.

Bundan sonra adam sokağa çıkmış. Yoldan giderken iki çocuğun bir kuş için kavga ettiğini görmüş,her ikisine de beşer para vererek kuşu almış. Eve gelince kıza:

— Bunu al, bir budunu bir ay, bir budunu bir ay, kafasını iki ay, vücudunu da sekiz ay yersin, hepsi seneyi çıkarır, demiş.O gün de eve mahallenin kadısı, imamı, muhtarı davetli imiş. Kurnaz kız daha evvel hazırladığı yemeklerle beraber bütün kuşu ortaya koyuvermiş. Adam bunu görünce aklı başından gitmiş;

— Hep, hep, hepsini, hep hep hep... Demeye ve çatlamağa başlamış. Bu sırada kız, imama, kadıya ve muhtara dönerek :

— Görüyorsunuz ya, mallarımın hepsi senin olsun diyor,siz de şahit olun, demiş. Filhakika adam ölmüş,kız da malları almış, kardeşlerini kurtarmış, annelerinin yanına giderek yiyip içip yaşamışlar. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

TÜCCAR MUSTAFA EFENDİ

Bir varmış, bir yokmuş, evel zaman içinde bir tüccar Mustafa Efendi varmış. Bunun bir de gayet güzel karısı varmış. Bundan başka evde Kademhayır isminde bir arap halayıkla, Mehmet adında bir uşak varmış.

Mehmet, aldığı aylıklardan on beş lira kadar par biriktirmiş ve efendisinden memleketine gitmek için izin almış. Yola çıkmadan önce çarşıya giderek köye götürmek üzere hediye almak için dolaşmağa başlamış. Çarşının ortasında bir tellâl:

— Ben söz satarım ... Söz satarım, diye bağırıyormuş. Mehmet de:

— Kaça? Diye sormuş: Tellâl:

— Beş liraya, diye cevap vermiş.

Mehmedin huvardalığı tutmuş, cebinden beş lira çıkarıp tellâla uzatarak:

— Al sana beş lira. haydi söyle bakalım, demiş. Tellâl parayı cebe indirdikten sonra söze başlamış ve:

— Ekmek yediğin kapıya hiyanet etme, demiş.

Mehmet de:

— A... Ben o sözü biliyorum, demiş.

Tellâl hiç aldırmamış:

— Ben o sözü sana sattım; ister bil, ister bilme, diye cevap vermiş. Mehmedin canı sıkılmış ve dalgın dalgın yürümeğe başlamış. Çarşının orta yerine gelmiş, Gene bir tellal, söz satarım, diye bağırıyormuş. Bu tellâla da beş lira vermiş. Tellâl da:

— İsteyen yere âr eyleme, istemiyen yere de dâr eyleme, demiş Mehmet bu sözü de satın aldıktan sonra çarşının nihayetine doğru gitmiş. Bir tellâl daha görmüş, beş lira daha vermiş. Tellâl da:

— Gönül kimi severse güzel odur, sözünü satmış. Mehmet bu sözü de satın almış amma cebinde de metelik kalmamış. Efendisinin yanına dönerek, memlekete gitmekten vazgeçtiğini söylemiş. Mustafa Efendi buna çok memnun olmuş; bir kaç gün sonra Mehmedi yanına çağırarak:

— Ben hacca gidiyorum, ailemi ve evimi sana emanet ediyorum, demiş ve Mekkenin yolunu tutmuş.

Efendi hacca gittikten sonra kademhayır kalfa her gün:

— Mehmet, hanımefendi seni yukarı çağırıyor, diye seslenirmiş. Mehmet de:

— Ben ekmek yediğim kapıya hiyanet etmem, diye bacıyı kovarmış.

Mehmet çarşıya çıktığı zaman hemşerileri bir kahve ısmarlamak isteseler:

— Ev yalnız, efendi bana emanet etti, der ve oturmazmış.

Günün birinde efendi hactan gelmiş. Hanımına;

— Mehmetten memnunmusun, diye sormuş. karısı da:

— Siz gittiğiniz gündenberi, hep yukarı çıkacağım, diye beni rahatsız etti, demiş. Buna Mustafa Efendinin fena halde canı sıkılmış ve hiddetlenerek:

— Ben ona bilirim yapacağımı, diye söylenmeğe başlamış. Aşağıya inerek fırını yaktırmış ve fırıncıya:

— Evvelâ kim gelirde; fırın hazır mı? Derse onu hemen fırına at, diye tenbih etmiş. O sırada Mehmet de çarşıya gidiyormuş. Hanım arkasından seslenerek:

— Çabuk gel, fırına gidecek tepsi var, demiş ve hazır yanmışken göreyim, diyerek fırının olduğu yere inmiş. Fırıncı da hanımı tuttuğu gibi fırının içine atmış.

Mehmet çarşıdan gelice fırıncının yanına gitmiş. Fırıncı:

— Iş bitti, demiş. Mehmet de hemen efendisine giderek:

— İş bitti, diye haber vermiş. Efendi bunun üzerine:

— Mehmet, sana bir şey söyliyeceğim, doğru cevap ver, demiş. Mehmet kafasını sallayınca:

— Ben haçta iken karımı rahatsız etmişsin öylemi? Diye sormuş. Mehmet;

— Ben ekmek yediğim yere hiyanet etmem, çağırın Kademhayır kalfayı sorun, demiş. Efendi işin esasını anlamış, mallarını Mehmede vermiş, Kademhayır kalfayı da azat etmiş.

Mehmet malları almış ve köye gitmek üzere yola çıkmış. Yolun yarısına geldiği zaman yorgunluktan çok susamış ve bir az su içmek için bir kuyuya inmiş. Kuyunun içinde bir delikanlı görmüş. Delikanlının bir dizinde bir arap, öteki dizinde de bir beyaz yatıyormuş ve etrafı insan kellesile dolu imiş.

Delikanlı Mehmede:

— Sana bir sualim var, eğer cevap verebilirsen ne âlâ, veremezsen sen de bunlar gibi olacaksın, demiş ve:

— Bu dizimdeki mi daha güzel, yoksa eöteki mi? Diye sormuş. Mehmet de:

— Gönül kimi severse güzel odur, cevabını vermiş Delikanlı bu söze çok memnun olmuş. Dizindeki güzel kızla beraber bir azda su vermiş. Mehmet kuyudan çıkmış, köyüne gitmiş ve kız ile kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenmiş.

ANA DOSTU AYŞE TEYZE

Evel zaman içinde bir Hacı efendinin bir kızı varmış Kızın ismi Fatma imiş. Fatma küçükken annesi ölmüş,

Hacı efendi her sene hacca gidermiş. Yine haç zamanı gelmiş Hacı efendi hazırlanmış, kızına da:

— Ben gelinciye kadar sakın sokağa çıkma,kimseye de kapıyı açma. diye tenbihatta bulunmuş ve yola çıkmış.

Bir gün, Fatma kuyudan su çekiyormuş, Bir seferinde kova taşa takılmış. Kız, kovayı kurtarmak için ipi kuvvetlice çekmeğe başlamış. Bu esnada kocaman taş yerinden çıkmış, kuyuya düşmüş ve kuyunun dibinde büyük bir delik açılmış.

Deliğe dikkatle bakmış: Muhteşem bir bahçe, envai çeşit yemiş ağaçları rengârenk çiçekler, şakrak bülbüller, sanki yalancı bir cennet imiş...

Bahçenin ortasındaki havuzun başında, şehzade ile sultan hanım, birbirlerine dargın gibi hiç konuşmadan oturuyorlarmış, Bir az sonra da hizmetçi, elinde şerbet tepsisi olduğu halde yanlarına gelmiş. Şehzade, şerbetten bir iki yudum içtikten sonra bayılıvermiş. Sultan hanım hemen ellerini çırparak hizmetçiyi çağırmış. Hizmetçi, yanında palabıyıklı bir bağçıvan olduğu halde sultan hanımın yanına gelmiş. Sultanın yüzü gülmüş, kahkahalar atmağa başlamış. Fatma, bu hali görünce ağaçtan bir ayva kopararak sultan hanıma atmış. Fatmanın attığı ayva, sultan hanımın tam gözünün üstüne isabet etmiş. ve hanım acı acı feryat etmeğe başlamış. Bunun üzerine şehzade uyanmış, bahçıvan da kaçmış.

Şehzade ayvayı almış, kahveye göndererek,kimin bağçesine ait olduğunu sormuş. Mahallenin halkı:

— Bu ayva yalnız Hacı efendinin bahçesinde yetişir,başka kimselerin bahçesinde böyle ayva yoktur, demişler ve kendisi de hacca gitmiştir, diye ilâve etmişler.

Şehzade, tebdili kıyafet ederek Hacı efendinin evine gitmiş; kapıyı çalmış. Fatma içerden :

— Kim o ? Diye seslenmiş. Şehzade de:

— Benim yavrum, ana dostu Ayşe teyze, aç, demiş.

Fatma, sevine sevine aşağı inmiş, kapıyı açmış :

— Ah, ah, Ayşe teyzeciğim.... Gel bakalım .. Nerelerdesin, diyerek içeriye almış. Öteden beriden konuşmuşlar. Fatma söz arasında :

— Ah teyzeciğim, ben neler yaptım bilsen, diyerek, sultan hanıma ayva attığını ve onun bayıldığını anlatmağa başlamış. Ayşe teyze, hikâyeyi sonuna kadar dinledikten sonra :

— Pek âlâ yaptın o ahlâksız sultana, demiş ve bir az sonra da, allahaısmarladık, diyerek gitmiş Bundan sonra, Ayşe teyze her gün Fatmayı ziyarete gelmeğe başlamış.

Hacı efendinin gelme zamanı yaklaşmış. Fatma da Ayşe teyzeye, babasının gelmek üzere olduğunu söylemiş. Ayşe teyze çok memnun olmuş.

Derken, Hacı efendi bir gün gelivermiş. Evvelâ kahveye uğradığı için, kendisine olanları anlatmışlar. Ertesi gün de şehzade, Hacı efendiyi huzuruna çağırmış ve kızı Fatmayı allahın emrile istemiş,

Hacı efendi, sevine sevine eve gelmiş ve şehzadenin arzusunu kızına söylemiş. Fatma çok memnun olmuş;

— Anne dostu Ayşe teyzeye de söyliyelim de, ondan sonra haber götürürsün babacığım, demiş.

O gün tesadüfen Ayşe teyze gelivermiş. Fatma, şehzadenin kendisini istediğini söylemiş. Ayşe teyze de hiç tereddüt etmeden :

— Hemen kabul et yavrum, demiş.

Şehzadeye haber götürülmüş. Düğün hazırlığı başlamış ve bir kaç gün içinde bütün hazırlıklar bitmiş. Düğün günü, kız Ayşe teyzeyi de yanına istemiş. Ana dostu Ayşe teyze Fatmanın yanına gelmiş, düğün evinde ahçı olduğunu ve parmağını kestiğini söylemiş.

Fatma ipekli mendilini çıkararak Ayşe teyzenin parmağına sarmış ve kadını hiç yanından ayırmamış.

Nihayet gece olmuş. Fatmanın odasına Ayşe teyze girmiş ve arkasındaki kadın elbisesini çıkarınca şehzade meydana çıkmış. Fatma sevincinden deli gibi olmuş ve beraberce mesut olmuşlar....

HİLLİ İLE ÇİLLİ

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde iki kardeş varmış. Bunlardan birinin ismi Hilli, diğerinin Çilli imiş. Her ikisi de, küçükken anaları ve babalarını kaybettikleri için, fakir bir hayat yaşıyorlarmış.

Bir gün Hilli kasaptan et alarak mangalın üzerine bırakmış ve kardeşi ile komşuaya gitmek için sokağa çıkmışlar. Kapının anahtarını bir rafın altına bırakıp gitmişler.

Yolda giderken bir dilenciye rasgelmişler. Çilli dilenciye:

— Ben kapının anahtarını şuradaki rafın altına bıraktım, sakın anahtarı alarak eve gidip tenceredeki eti yiyeyim deme, diye tenbih etmiş.

Aç dilenci bu sözleri işitir işitmez hemen anahtarı rafın altından almış, evin kapısını açarak içeri girmiş ve eti güzelce yemiş. Boş kalan tencereye de ayağındaki çarıkları koymuş. Kapıyı kapayarak dışarı çıkmış ve anahtarı eski yerine koymuş.

Bir az sonra iki kardeş eve gelmişler, Hilli hemen mutfağa girerek tencerenin kapağını açmış, etlerin yerinde çarıkları görünce hemen:

—Çilli.... Gel bak bizim etler çarık olmuş, diye seslenmiş. Çilli aşağı inmiş, çarıkları görünce bir şey söyliyememiş ve o gece çarıkları yemişler.

Ertesi sabah akrabalarına misafirliğe gitmişler. Hilli ile Çillinin üstü başı pis olduğu için ev sahibi bunların yatağını ahıra yapmış.

Ahırdaki koyunlar mütemadiyen geviş getiriyorlarmış. Hilli ile Çilli, koyunların sakız çiğnediğini zannederek, sakız istemişler. Koyunlar bunlara hiç bir şey vermemişler. Onlar da hiddetlenerek bütün koyunların çenelerini kırmışlar.

Sabah olunca ev sahibi ahıra gelmiş, koyunların çenelerinin kırık olduğunu görmüş ve Hilli ile Çilli'ye ne yaptıklarını sormuş. Çilli de hepsini olduğu gibi anlatmış.

Ev sahibi ertesi gece bunları kümeste yatırmış. Hilli ile Çilli tavukların hiç uyumadığını görmüşler;

— Vah zavallı tavuklar bitlenmişler galiba; bir kazan su ısıtalım da şunları yıkıyalım bari, sevaba gireriz, demişler. Derken su ısıtmışlar ve bütün tavukları bu kaynar suyun içine sokup çıkarmışlar. Tabiî tavukların hepsi ölmüş. Bunlar farkında olmadıkları için, tavukları birer birer kümesin kenarına dizmişler ve birbirlerine:

— Bak ne güzel uyuyorlar, zavallı hayvanlar, diyerek keyiflenmişler.

Sabah olunca ev sahibi gelmiş, bütün tavukların ölü olduğunu görmüş ve ne yaptıklarını aormuş. Hilli de:

— Zavallılar bitlenmişlerdi, biz de yıkadık; geceden beri güzel uyuyorlar, daha uyanmadılar, demiş. Bunun üzerine ev sahibi kızmış ve iki deliyi polise teslim ederek tımarhaneye göndermiş....

AKILLI KIZ

Vaktile fakir bir köylünün zengin bir toprak komşusu varmış. Fakir köylü, küçük tarlasını zengin köylünün hayvanlarından muhafaza etmek için, hendekle kuşatmış. Fakat, zengin köylünün ineklerinden birinin, bir gün hendekten su içerken düşerek ayağı kırılmış. Bunun üzerine zengin köylü, fakir köylüyü mahkemeye vermiş.

Hakim bu iki köylüyü muhakeme etmemiş ve onlara üç bilmece sorarak:

— Bunları kim evvelâ hallederse davayı o kazanacaktır, demiş. Bu bilmeceler şunlarmış:

1 — Herkesten zengin kimdir?

2 — Herkesten daha hızlı kim koşar?

3 — Her şeyden tatlı olan nedir?

Fakir köylü evine gelmiş ve düşünmeğe başlamış.... Evde yetişmiş bir kızı varmış. Kız, babasının haline bakarak:

— Babacığım niye böyle düşüncelisin? Bir derdin varsa bana söyle, demiş. Köylü de hâkimin sorduklarını birer birer söylemiş. Kız,

— Sen merak etme baba, demiş ve nasıl cevap vermesi lâzım geldiğini babasına söylemiş.

Üç gün sonra her iki köylü de mahkemeye gelmiş. Hâkim:

— Nasıl, bilmeceleri halledebildiniz mi, diye sormuş. Zengin köylü:

— Herkesten zengin sizsiniz, kısrağım herkesten çabuk koşar ve benim çitfliğimdeki ballardan tatlı bir şey yoktur, diye cevap vermiş. Fakir köylü ise:

— Herkesten zengin tabiattır, insanın fikri her şeyden çabuk koşar, en tatlı şey uykudur, demiş.

Hâkim fakir köylüyü haklı bulmuş ve bunları kimden öğrendiğini sormuş. Köylü:

— Kızımdan, cevabını vermiş.

Hâkim:

— Madem ki kızın bu kadar akıllıdır, o, yarın bana ne giyinmiş olarak, ne çıplak; ne atlı, ne yaya, ne yoldan, ne de yol kenarından olmak şartile, gelsin... Atını yazla kış arasında bağlasın ve beni ne odada ne de sokakta, karşılasın,demiş.

Kız, bunları duyunca:

— Sen hiç üzülme babacığım... Bunlar ehemmiyetsiz şeyler, demiş.

Ertesi günü kız, ne giyinmiş ne de çıplak, bir keçinin üstüne binmiş. Bu suretle ne atlı olmuş ne de yaya, çünki ayakları yere sürünüyormuş. Keçi, bir ayağile yola, bir ayağile de yol kenarına basıyormuş. Yani kız, hem yoldan hem de yol kenarından gidiyormuş. Kız, mahkeme avlususa gelince keçiyi, kızakla kayık arasına, yani kış ile yaz arasında bağlamış ve hâkimi bir ayağı kapının eşiğinde ve bir ayağı da yerde olarak karşılamış.

Bunlar hâkimin çok hoşuna gitmiş ve fakir köylünün bu akıllı kızı ile evlenmiş.

Bir gün hâkim bir köye gitmiş ve karısına:

— Ben gelinciye kadar kimseyi muhakeme etme, diye tenbihde bulunmuş. Halbuki karısı, kendi aklına ve vicdanına güvenerek herkesi muhakeme etmiş.

Hâkim, eve döndüğü zaman, karısının bu haline kızmış ve ondan ayrılmağa karar vermiş. Ayrılmadan evvel karısına:

— İstediğin herhangi bir şeyi almana müsaade ediyorum, demiş. Karısı da:

— Akrabalarımızı çağıralım ve bir ziyafet verelim de öyle ayrılalım, ben başka bir şey istemiyorum, cevabını vermiş.

Hâkim razı olmuş, misafirler çağrılmış, yemekler yenilmeğe başlanmış. Bu sırada da kadın kocasına fazla şarap içiriyormuş. Nihayet hâkim adamakıllı şarhoş olmuş ve kendinden geçmiş. Kadın da, kocasını bir arabaya bindirerek babasının evine götürmüş ve sobanın arkasına yatırmış.

Hâkim bir aralık uyanmış ve nerede olduğunu sormuş. Karısı:

— Babanın evindesin.. Seni ben getirdim. biliyorsun ki evden istediğim şeyi almama sen müsaade etmiştin, ben de en

kıymetli olarak seni buldum ve buraya getirdim, demiş.

Hâkim sabahleyin kalkmış, zekâsına hayran olduğu karısını koluna alarak evine götürmüş...

ÜÇ ARKADAŞLAR

Vaktile üç arkadaş varmış. Bu üç arkadaşın üçü de bir padişahın kızına âşık olmuşlar. Fakat hiç birisi de diğerine, padişahın kızına âşık olduğunu söylemezmiş.

Bir gün hep bir arada otururlarken, artık evelenme zamanlarının geldiğinden ve bunun için de para kazanmak icabettiğinden bahsetmişler. Bunun üzerine o gün, para kazanmak için her biri ayrı istikamete gitmeğe ve iki sene sonra da aynı yerde buluşmağa karar vermişler ve ayrılmışlar. İki sene geçtikten sonra çocuklardan biri, buluşacakları yere gitmek için yola çıkmış. İki sene içinde yüz lira kazanmış. Yolda bir pazara rasgelmiş. Pazarda bir adam:

— Yüz liraya bir ayna!.. Diye bağırıyormuş. Çocuk merakla aynacının yanına giderek:

— Aynacı bu ayna niye bu kadar pahalı? Diye sormuş. Aynacı da:

— Bu aynaya baktığın zaman istediğin her hangi bir kimseyi derhal görürsün, bunun için pahalıdır, demiş.

Çocuğun aklına birden sevdiği kız gelmiş ve cebindeki yüz lirayı vererek aynayı almış, yoluna devam etmiş.

Öteki çocuklardan biri de iki sene zarfında yüz yirmi lira kazanmış ve buluşacakları yere gitmek üzere yola çıkmış.

Yolda bir pazara rasgelmiş. Pazarda bir satıcı:

— Yüz zirmi liraya halı satarım..Diye avaz avaz bağırıyormuş. Çocuk hemen halıcının yanına yaklaşmış :

— Amca bu halı neden bu kadar pahalı, demiş. Adam:

— Bu halının üzerine bindiğin zaman istediğin yere bir kuş gibi uçup gidersin, bunun için yüz yirmi liradır, diye cevap vermiş.

Üçüncü çocukta yüz lira kazanmış ve bu yüz lira ile bir limon almış.

Fakat, yüz lirayı vermek çocuğa evelâ ağır gelmiş. Satıcının ;

— Bu limonu kime koklatırsan derhal dirilir, sözü üzerine, parayı vermiş ve limonu almış, yola koyulmuş.

Fvvelce kararlaştırdıkları yerde buluşmuşlar. Çocuklardan birisi:

— E ee.. Bakalım çocuklar, hepimiz kaçar para kazandığımızı söyliyelim, demiş.

Birinci arkadaş:

— Ben yüz lira kazanmıştım, gelirken bu yüz lira ile bir ayna aldım. Çünki bu aynada her kimi istersem kolayca görebileceğim, demiş.

İkinci arkadaş:

— Ben de yüz yirmi lira kazanmıştım, bu para ile bir pazardan şu halıyı aldım. Bu halıya binince, kimin yanına gitmek istersem kuş gibi uçar giderim, demis.

Sıra üçüncüye gelmiş. O da:

— Ben de yüz lira kazandım. Bu para ile bir limon aldım. Herhangi bir ölüye bu limonu kesip koklatırsam dirilecektir, demiş.

Bir az sonra, son iki arkadaş birinciye dönerek:

— Haydi senin aynaya bakalım, kimi göreceğiz, demişler.

Hepsi birden aynaya bakmışlar. Üçü de, âşık oldukları padişahın kızını teneşirde yıkanırken görmüşler. Bu manzara karşısında hepsi telâşa düşmüşler ve halının sahibine:

— Haydi senin halıya binelim de kızın evine gidelim, bakalım kız sahiden ölmüş mü, demişler.

Üç arkadaş halıya binmişler ve bir anda saraya gitmişler. Bir de bakmışlar ki kız hakikaten teneşirde yatıyor. İlk iki arkadaş limonun sahibine dönerek:

— Limonu kes de, kıza koklat, bakalım dirilecek mi, demişler.

Çocuk limonu kesmiş ve kıza koklatmış. Kız hemen dirilmiş.

Çocuklar, kızın canlandığını görünce, aralarında kavga etmeğe başlamışlar. Biri:

— Benim aynam olmasaydı, kızın öldüğünü göremiyecektik, demiş.

Öteki:

— Ya benim halım olmasaydı, kızı mezara götürmeden evde bulamıyacaktık, demiş.

Üçüncüsü de:

— Benim limonum olmasaydı, kızı diriltemezdik ya... Demiş. Derken kızı paylaşamamışlar ve hâkime danışmışlar. Ayna sahibi:

— Evvelâ benim aynada kızı gördük, bunun için kızı ben isterim, demiş.

Halı sahibi:

— Benim halımla kızın evine gittik, kızı her halde ben almalıyım, demiş.

Öteki çocuk ta :

— Limonum olmasaydı, kız mezara gidecekti, demiş.

Bunun üzerine hâkim birinci çocuğa :

— Oğlum sen aynayı kaça aldın, demiş.

Çocuk :

— Yüz liraya, cevabını vermiş.

Hâkim çocuğa yüz lira uzatarak :

— Al yüz liranı, senin bir zararın yok, demiş.

Hâkim ikinci çocuğa dönerek:

— Sen halıyı kaç paraya aldın, diye sormuş. Çocuk:

— Yüz yirmi liraya efendim, demiş.

Ona da yüz yirmi lira vererek :

— Sen de paranı al, demiş.

Üçüncüye de:

— Oğlum kız senin hakkındır, Çünki, senin limonun kesilmiştir, bir daha yerine gelmez, demiş. Çocuk da kıza sahip olmuş..

ÜÇ KARDEŞLER

Evvel zaman içinde üç kardeş varmış. Bunların en küçüğü olan Kayaya her kes tarafından hor muamele yapılırmış.

Bir gün en büyük kardeş ormana odun kesmeğe gitmiş. Annesi, oğlum karnı acıkınca yesin diye, torbaya söğüs koymuş. Çocuk, yolda kısa boylu ve başında boyu kadar külâh bulunan bir adama rasgelmiş. Adam, çocuktan yiyecek istemiş. Çocuk da torbadaki yiyeceğin ancak kendisine göre olduğunu söyliyerek hiç bir şey vermemiş ve ormana gitmiş. Odun kesmeğe başlamış, fakat yaralanarak geri dönmek mecburiyetinde kalmış.

Başka bir gün ortanca kardeş odun kesmeğe gitmiş. Annesi ona da söğüş ve ayran vermiş. O da yolda ihtiyar adama rasgelmiş. İhtiyar, bu çocuktan da yiyecek istemiş, fakat çocuk vermiyerek ormana dalmış. Odun keserken yaralanmış ve büyük kardeşi gibi geri dönmeğe mecbur olmuş.

Derken sıra küçük kardeşe gelmiş, Kaya, her kesin kendisine ahmak demesi-

ne rağmen ormana odun kesmeğe gitmek istemiş. Annesi ona, kuru ekmekle acı su vermiş. Kaya yola çıkmış, bir az sonra ihtiyar adama raslamış. Adam, Kayadan yemek istemiş. Kaya da :

— Dedeciğim, sana yemek vermek isterim. Fakat, ekmeğim kuru, suyum da acıdır, demiş.

İhtiyar bunlara razı olmuş ve ikisi karşı karşıya oturarak yemekleri yemeğe başlamışlar. Kuru ekmek ağızlarında söğüş olmuş, acı su da ayran olmuş...

Yemek bittikten sonra ihtiyar, Kayaya bir ağaç göstererek :

— Bu ağacı kes, demiş ve gözden kaybolmuş.

Kaya da balta ile, ihtiyarın gösterdiği ağacı yarmağa başlamış.

Ağacın kesilmesi bittikten sonra, kökünden, tüyleri altından bir kaz çıkmış. Kaya, kazı alarak, eve dönmek üzere yola çıkmış, fakat vakit geç olduğu için civardaki bir kulübeye misafir olmuş. Ertesi sabah Kaya, misafir olduğu kulübeden ayrılırken evin sahibinin kızları kazdan bir tüy almak istemişler. Kızların birincisi kazlara dokunur dokunmaz eline tüyleri yapışmış. İkinci kız tutmak istemiş, onun eline de tüyler yapışmış. Üçüncü kızın başına da aynı şey gelmiş. Kaya, bunlara aldırmıyarak yoluna devam etmiş. Kızlar da, kaz nereye giderse arkasından gelmeğe mecbur olmuşlar..

Tarladan geçerken bir adam küçük kızı kurtarmak istemiş, O da yapışmış. Bu suretle Kayanın arkasından dört kişi koşa koşa şehre girmişler.

Bu şehrin kralının bir kızı varmış. Bu kızcağız çok kederli imiş. Hiç gülmezmiş. Kral, her tarafa haber salarak, kızımı kim güldürürse onu kendime damat yapacağım, diye ilân etmiş.

Kaya ile dört kişi şehre girdiği sırada Sultan Hanım sarayın penceresinde imiş. Altın kazı ve arkasından koşan dört kişiyi görünce kahkahalarla gülmeğe başlamış.

Kral, Kayayı saraya almış, onu kendisine damat yapmış, onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

— Devam edecek —

Naki Tezel

* İSTANBULDA TEDAVİ USÜLLERİ *

—Geçen sayıdan devam—

40. **Göze misafir gelmek** — Gözün renkli tabakası üzerinde bazan beyaz noktalar hasıl olur. Halk arasında buna, göze misafir geldi denir. Bunu gidermek için şu tertip yapılır : Ceşmezan ilen nöbet şekeri dövülür, sonra bir tülbentten geçirilerek göze dört beş iğne başı kadar konur, bundan sonra misafir gider.

41. **Belsoğukluğu** — Nöbet şekeri ile havuç tohumu havanda dövülüp yenirse hastalıktan eser kalmaz.

42. **Uyuz** — Ardıç katranı, zeytinyağı, kükürt alınarak bir kapta karıştırılır. Bundan hasıl olan merhem uyuza sürülür. İki sürmeden sonra uyuzu geçirir ve yerinde tüy çıkarır.

43. **Bademcik** — Beyaz renkteki köpek mevadı gaitası bulunur ve kurutulur, bir havanda dövülür, toz haline gelen gaita delik bir kamışın deliği içerisine konur. Hastaya duyurmadan bu, kamışla bademcikler üzerine tozdan üflenir. Bademcikleri geçirmekte iyidir.

44. **İncik veya ağrı** — Kullanılmamış sabun, yumurta akına rendelenir ve ikisi birbirine karıştırılır. Bunların üzerine bir azda rakı ilâve edilir ve yine kararına kadar karıştırılır. Yapılan bu mahlût kullanılmamış bir amerikan bezi üzerine sürülür. Bu bizde ağrı ve inciki olan yerlere sarılır. Bez oraya yapışır ve düşene kadar çıkarılmaz.

45. **İncik veya ağrı** — Taze yumurtanın sarısı bir amerikan bezi üzerine sürülür, üzerine bir az da pabuççu çirişi dökülür. Bu da incik yerlere sarılırsa iyi gelir.

46. **İncik** — Koyunun kuyruk kapağı incik olan yere konur ve üzeri bir bez ile sarılır.

47. **Et bertiği (zedelenmesi)** — Koyun eti veya sığır etinden bir az alınır, üzerine toz karabiber serpilir. Bu bertik olan yere konur ve üzeri bir bez ile sarılır. Ağrısını da beraber geçirir.

48. **Kulak ağrısı** — Bir diş sarımsağa kırk bir iğne sokulur ve yarım fincan zeytin yağında simsiyah olana kadar kavrulur. Bundan sonra sarımsak zeytin yağından çıkarılır. Geri kalan zeytin yağından, ağrıyan kulağa damlatılırsa ağrıyı keser..

49. **Yanık** — Yanık olan yere Susam yağı sürülür. Bunun üzerine çam kabuğu tozu ekilir. Çam kabuğu tozu şöyle yapılır: Evvelâ çam kabuğu tavada kavrulur, sonra havanda dövülür ve ince bir tülbentten geçirilir. Bu suretle çam kabuğu taş haline getirilir.

50. **Yanık** — Kalem şeklindeki kükürt çubuğu alınır, bir tabağa da susam yağı konur. Bir tarafta da idare lâmbası yakılır. Kükürtkalemi bu lambanın alevinde kızdırılır, erir bir hale gelirken susam yağına batırılır. Bu iş kükürt kalemi bitinceye kadar yapılır. Aynı suretle bir kükürt kalemi daha bu şekilde kızdırılarak susam yağına daldırılır. Böylece tabaktaki susam yağı kükürtle karışmış olur. Bu ilâçtan yanık üzerine sürülür ve pirüpâk olur.

51. **Yara** — Bir miktar sakız, bir miktar sarı bal mumu ve bir az da zeytin yağı alınarak bir sahanda hepsi karıştırılır. Ve ateşte iyice halledilir. Bu ilâç soğuduktan sonra yara üzerine sürülürse bire bir gelir.

52. **Romatizma** — Bir limon alınır, yarısından yukarısı kesilerek atılır. Limonun içerisindeki çekirdekler bir iğne ile çıkarılır. Çekirdeklerin yerinde kalan boşluğa afyon konur. İçinde afyon olan bu limon kıvılcımlı külde gömülerek pişirilir. Bir az soğuduktan sonra romatizma olan yere sıkılarak sürülür. Ağrıları geçirir, hasta şifayap olur.

53. **Baş dönmesi** — Şekercilerde satılan kişniş şekeri başdönmesi halinde yenirse birebirdir.

54. **Diş etlerindeki şişler** — Nöbet şekeri ile beyaz zambağın kökü iyice dövülerek ve bir tülbent içine sarılarak diş dibindeki şişlere konur. Şişleri deler geçirir.

55. **Kara kabarcık** (siyah bir çıbandır) — Sarımsak, barut beyazın zambağın kökü alınarak hepsi havanda dövülür ve yaraya bağlanır. Birebirdir.

56. **Çabuk üreyen yüzdeki sivilceler** — Zeytin yağı, beyaz sakız, kırmız (aktardan alınır), kâfuru ve bal mumu bir havanda dövülür, sonra tavada kavrulur. Kavrulduktan sonra üzerine limon sıkılır. Bu da yara veya sivilceler üzerine sürülür.

57. **Sıraca** — Isırgan, ayrık kökü ve bol bol ebe gümeci toplanır. Bunların hepsi 2 kilo kadar suda kaynatılarak bir şişeye doldurulur, bundan sabah akşam bir kahve fincanı içilir.

58. **Göz kızarması** — Gül suyu içine limon sıkıldıktan sonra, bundan göze bir iki damla damlatılır. (Gülsuyu: gül yaprakları bir şişeye konur, üzerine de su doldurulup göneşte bırakılır. Gülün kokusu ve hassası bu suya geçer.)

59. **Kulak ağrısı** — Tüylenmedik iki üç tane fare yavrusu zeytin yağı ile beraber bir şişe içine konur ve güneşte bırakılır, bir müddet sonra fareler erir gibi olur. İşte buna (sıçan yağı) denir. Bundan bir iki damla ağrıyan kulağa konursa iyi gelir.

60. **Vücut şişleri** — Yine sıçan yağı alınır, şişlere sürülür ve güneşte vücut kızdırılır, şişleri giçirir.

61. **Romatizma** — Sedef dövülür, bir şişeye konup üzerine de gaz yağı konur, bir hafta durduktan sonra romatizmalı yere sürülür.

62. **Rahim hastalığı** — Zambak yağı ile şırınga yapılır. (Zambak yağı şöyle yapılır: beyaz zambağın çiçeklerinin yaprakları, zeytin yağına konup eritilir.)

63. **Mide ağrısı** — Karanfil ile zencefil kaynatılıp içilir. Bu içme işi sabah ve akşam aç karnına birer fincan içilerek yapılır.

64. **Saç kıran** — Aptüsselâtin (aktardan alınır) alınıp su değmedik kiremit zeytin yağı ile sürtülür, bundan sonra bu aptüsselâtin saç dökülen yere sürülür.

65. **Ay âdeti görmeyenlere** — Kara dut ağacının kabuğu cezvede kaynatılır ve bu içilir. Adet görmeyenlere adet görünür.

66. **Ağız ağrısı** — Kara dut şurubu denen ve kara dudu suda kaynatarak yapılan ilâçtan gargara yapılarak içilir.

67. **Pamucak** — Çocuklarda ekseriya görülen bir hastalıktır. Bunda diş etleri beyazlanır. Tedavi için şu tertip yapılır: Maydanoz yaprağı dövülür bunun suyu ile diş etleri yıkanır.

68. **Göbek düşmesi** — Göbek üzerine çöreotu konur ve bağlanır.

69. **Elde ekzema** (El üstünde vıcık vıcık yaralar olması) — Bunu geçirmek için şu tertip yapılır: Isırgan kaynatılarak suyu içilir ve posası da ele sarılır aynı zamanda suyu ile elde banyo edilir yaraları geçirir.

70. **Çocukların karın ağrısı** — Çocuğun karnına sedef yağı sürülür, sedef yağı şöyle yapılır: Sedef çiçeği toplanır ve zeytin yağında kavrulur. Bundan sonra sedef çiçekleri atılır geri kalan yağ sedef yağıdır.

71. **Bıçak yarası için** — Kırmızı kantoron çiçeği zeytin yağı ile karıştırılıp bir şişeye konur ve güneşte bırakılırsa kantoron yağı denilen ilâç olur. Bu kesiklere sürülürse iyi olur.

72. **Sıraca** — Erkek olana dişi, dişi olana erkek köstebek yarılır ve sıraca yarası üstüne bağlanır.

73. **Diş etlerini sıkıştırmak** — Karanfil, şap, kömür tozu alınır ve bunlardan şu ilâç yapılır: Şap ateşe atılır ve bu kabarırken üstüne karanfil konur, ikisi birden bir müddet ateşte kavrulur. Sonra bunlar alınarak havanda dövülür ve ince tülbentten elenir. Bunu müteakip bu ince toz, podra haline getirilen kömür tozu ile karıştırılır, bir kutuya konularak saklanır, bununla dişler uğulursa hem dişleri beyazlaştırır hem de diş etlerini sıkıştırır.

M. Naci Ayral

ISPARTADA YAZ HAYTI

Ispartada yaz hayatı ve gezekler nisan ayının ortalarına duğru başlar. İlk yazın ılık güneşi Davras dağında parıltılar yaparken erkek kadın, genç yaşlı herkes kırlara gül bahçelerine dökülürler. Bu mevsime gül mevsimi derler.

Isparta kadınlarının asıl mesire yerlerine gitmeleri mayısın ortalarına doğru başlar. Çünkü ilk sıcaklarla ermiye başlıyan kirazların buradaki değeri pek büyüktür. Kiraz ayı denilen ve mayısın ortasından haziraaın ortasına kadar süren zaman Isparta kadınlarının en ziyade eğlendikleri bir zamandır. Kiraz ayının her haftası bir bayram gibi kutlulanır. Kiraz bayramını yapmak şehrin yukarı mahallelerine mahsustur. Yukarı mahallelerdeki bahçelerin kirazları çok iri ve tatlı olur. Hattâ kiraz mevsiminde İrmir ve mülhakatından Ispartaya hususî tirenler gelir. Bunun içindi ki yukarı mahalleler aşağı mahallede oturanların hemen hepsini sıra ile bahçelerine davet ederler. Kiraz bayramını karşılamak için önceden hazırlıklar görülür, elbise dikilir, konuk listesi düzülür. Kiraz bahçelerine kadınlı erkekli cuma günü erkenden gidilir. O gün şehir baştan başa araba ve otomobil gürültülerile sarsılır. Bir kısım halk ta süslü, yeni elbiselerini giymiş oldukları halde kumlu yoldan, çayboyundan yukarı mahalleye doğru coşkun bir nehir gibi akarlar, yolların hali başlı başına bir âlemdir. Delikanlılar kızları düşürmek için göçürtmeler yaparlar. Göçürtme, içi su dolu üzeri dallar ve yapraklarla kapatılmış ufak bir hendektir.

Dalgın dalgın giden kızları göçürtmelere düşürmeleri, üstlerinin başlarının çamur olması gençlerin hoşuna giden bir şeydir.

Davetliler davet edildikleri eve gider gitmez kiraz ağaçlarının altına serilmiş Isparta halılarının üzerine oturarak öğleye kadar konuşmakla, kiraz yemekle vakit geçirirler. Yemekte her on kişi için ayrı bir sofra tertip edilir. Kızların sofrası çok vakit ayrı olur. Büyük meydan sinisinin etrafında çömelerek yemek yemek çok eğlenceli olur. Her yerde tatlı en sonra yendiği halde burada tatlı (zerde, sarıburma, baklava vesaire) yemeğin ortasında yenir yemeğe pilavla nihayet verilir.

Fakt gene ortaya koca tepsilerle kirazlar getirilir ve sofradan bu suretle kalkılmış olur. Bu gün daveti bulunan her ev haline göre ikiden ona kadar sofra çıkarmayı kendisi için bir onur sayar. Yemekten sonra Kayabaşına gezmeğe çıkan kadınlar binbir çeşitte meydana gelmiş bir gül demetini andırırlar. Kayabaşının altındaki değirmene köpüklenerek gelen suların gürültüsü kadınların, yanık kızların oynak türkülerine karışarak garib bir ahenk vücude getirir. Akşama kadar herkes gezip tozduktan sonra herkes yine davetli bulundğu eve gelir ve bir yemek daha yendikten sonra aşağı inmek için hazırlıklar görülür ve sabahki gibi eğlenceler ve coşkunlukla herkes yerli yerine dağılır.

Kiraz mevsimi geçtikten sonra Sidre Öküzbattı Ispartada birer mesire yeridir.

Öküzbattı bir az daha aşağıda Sidre ise daha yukardadır. Cumartesi günü daha

gün doğmadan Sidreye doğru tırmanan yüzlerce kadın erkek görülür. [1]

Sidrede sögükt ağaçlarının gölgeleri altında yemek yiyen kadınlar burada hoşça bir kaç saat vakıt geçirirler. Burada yapılan yemeklerden ayrıca tetkike değer. Hali vakti yerinde olanların bir kısmı için içi et dolu çömlekleri ateşlere gömerek pişirmeğe uğraşırken diğer bir kısım da taşlar üzerine oturttukları tencerelerde kabune [2] pişirmeğe çalışırlur. Fakat bütün bu yemeklerden başka iştahla yenilen şey sıyırgadır.

Sıyırga sade suda haşlanmış taze fasulyadır.

Kadınlar buralarda birbirlerine yemeklerinden ikramlarda bulunurlar. İkindiye kadar güle oynaya vakit geçirdikten sonra yavaş yavaş Öküzbattıya inerler. Bir iki saatte burada vakit geçirirler. Öküzbattıya bu sırada erkekler de gelmiş bulunur. Burada akşama yakın iğne atacak yer bulunmaz.

Gün kararırken herkes çoluk çocuğunu alarak evine döner. Delikanlılar ise daha bir müddet kalarak eğlenirler.

Erkekler asıl Sidreye cuma günü çıkarlar. Erkeklerin sidredeki hayatı daha başkadır. Burada oyunlar oynanır, türküler söylenir ve yemekler yağma edilir. Sidreyi meşhur yapan suyudur.

Ne kadar yemek yenirse bu sudan bir kaç bardak içmek yenilen yemekleri hazmettirmeğe elverir. Bu suyun bir de efsanesi vardır. Arife günü gecesi Sidreye çıkıp hacet diliyenler ve geceyi orada geçirenlerin güya dilekleri yerine gelir. Gece arısı Sidrenin suyu uyur, yavaş yavaş yaklaşarak sudan ilk defa ve herkesten önce bir maşraba su alanın maşrapasındaki su altın olur.

Mehtabın suya aksedişi suya hakikaten bir altın rengi verir. Cuma günü geç vakit ellerinde meşalelerle aşâğı inenlerin seyrine doyum olmaz. Ve bu manzara bir şehrayini andırır.

Sidre mevsimi temmuz ortalarına hatta ağustosa kadar sürer.

Ağustos başlangıcından sonuna kadar Ispartalılar Ayazmana, Minasın, Erikaltı ara sıra da Ağapınarına taşınırlar.

Ayazmana şehrin yarım saat kadar şimali şarkisine düşer. Burada yüz yıllar görmüş çınar ağaçları ve bu ağaçların altında güneş yüzü görmiyen bir havuz ve her birinden kol kalınlığında akan iki çeşme vardır. Ayazmanın üstündeki tepeler kestane ağaçlarıyla doludur. Bu tepelerden birinin adı (Yıldızan) tepesidir ki bir dağın yamacındacır.

Ve sanki yıldızlarla kucaklaşmak ister gibidir. İkinci tepenin adı (Kundaklı Ebe) dir ki bu tepeye Kundaklı Ebe adını verdiren birkaç kaya parçasıdır.

İnsana benziyen bu kayalar için derler ki bir ana ile çocuklarıdır. Ana yufka yaparken yufkayı bez gibi kullanmış, nimete hürmetsizlik etmiş, ondan ötürü hepsi taş olmuş.

Ayazmanın aşağı tarafları bağlıktır. Pazar günleri buraya bütün kasaba dolar. Ayazmana geniş olduğu için burada daha iyi eğlenmek kabil olur.

Kalın çınar dallarına geçirilmiş ipler üzerinde kurulan salıncaklarda torunu olan kadınlar bile binip sallanmaktan çekinmez-

[1] Eskiden Sidreye giden muntazam bir yol yaktu şimdi ise oldukça düz bir yol yapılmıştır.

[2] Kabune: Ispartaya mahsus bir nevi pilâvdır. Et, soğan ve pirinçle yapılır yemesi çok lezzetlidir.

ler, geçen gençliklerini bu suretle hatırlamış olurlar.

Ispartanın aşağı mahallesinde oturanlar kiraz bahçelerine yaptıkları davete karşılık olmak üzere yukarı mahallelileri davet ederler.

Burada yenilen yemekler Çömlek, Kabune, Sıyırgı, suyu tatlı Eğridir gölünden çıkarılan balıklardan yapılmış (Kurma balık) ve çeşit çeşit meyvalar ve bir de Gaziler Helvasıdır.

Ayazmanadan dönenleri seyretmek üzere memleketin hemen bütün halkı İskender mahallesine, Demir köprüye kadar çıkarlar. Ayazmadan akşam dönüşü görülmeğe çok değer. Bu sırada yabani ide ağaçları arasından çeşit çeşit makamlarda türküler duyulur. Arabalara, atlara binmiş kadın kümelerinin önünde bir zincir halka teşkil eden mahalle çocukları bahşiş almadan çekilmezler. Ayazmana Ispartanın bir barometresi gibidir. Bu hususta Ispartanın değerli şahsiyetlerinden ve Türkçenin sadeleşmesi için senelerce çalışmış olan Ağlarcı oğlu Hakkının yazdığı şu satırları okuyalım : [1]

İlk bağ tımarı sıralarında Ayazmanaya gelenler suya dikkat ederler. Eğer su bol ise o yıl bolluk yılıdır.

Zaten o hafta leylek te gelmiştir. Yılın nasıl olacağına dair bir şey getirmiştir.

Ayazmanaya giden tımarcı «sular baldır gibi akıyor bolluk olacak» derse Kara bağlar tarafında ilk leyleği gören bu dacı da :

[1] Ağlarcı oğlu Hakkı mebusluk, muallimlimlik yapdı. Türkçenin sadeleşmesine çok çalıştı. Türk yurdu mecmuasında birçok yazıları çıktı. Ispartada çıkan Ün mecmuasının 8, 9 uncu sayılarında Neş'et Köse bu zatın hayat ve eserleri hakkında tetkikatta bulunmuştur. İstanbulda Merkez efendide gömülüdür.

(Evet leylek buğday başağı getirdi, gördüm) diye haber verir. Bununlaberaber kadınlar arasında dedikodu eksik olmaz.

Hayır başak getirmemiş, kırmızı bez getirmiş, yok düğün olacakmış, yok muharebe olacakmış, kan dökülecekmiş. Hayır hayır kırmızı bez getirmemiş, zincir getirmiş, çok deli olacakmış. Yok yok ak bez getirmiş, yıl kefen yılı [1] ület yılı olacakmış. [2]

Ayazmanadan sonra sıra Minasın bahçelerile arık altına gelir.

Buraların da kendine mahsus güzellikleri vardır. Buraları bağlık bahçeliktir. Yeşillik ve sulaktır.

Geç vakit buradan dönenlerin arasıra şöyle kaygun türküler söyledikleri işitilir:

Minasının arası
Yaktı beni kaşlarının karası
Onulmuyor telli kurşun yarası
Yaktı beni kaşlarının karası

Veya daha başka makamda şöyle bir türkü işitilir.

Deveyi deveye çattım of babam of.. of
Çilbirin [3] boynuma attım
Kolunda beşik kazığı
Kar memeler yol azığı

Veya :

Deniz dalgasız olmaz
Gönül sevdasız olmaz.

Minasınla Arık altına gidenler kalabalık olmaz. Çünkü bu sırada üzümler olmuştur. Daha fazla halk pazar günleri kadınlar, erkekler (Gireği) bağlarına giderler.

Giregi bağlarının bir adı da Kum bağlarıdır. Burada türlü türlü üzümler yetişir:

[1] Ület : Salgın ölüm. (Isparta)
[2] Türkyurdu mecmuası cilt 1 sayı 10
17 Temmuz 1932 S. 3099
[3] Çilbir : Hayvan yuları.

SAMSUNDA HALK İNANMALARINDAN TEDAVİ ŞEKİLLERİ

Halkımızın bugün de kullanmakta olduğu ve tesirine inandığı ilâçların, tedavi şekillerinin tetkiki, geçmiş yüzyıllarda yapılan ilâç ve tedavinin kısmen olsun öğrenilmesi demektir.

Bu düşünce ile Samsun ve çevresinden (Çarşanba, Terme, Merzifon ve bilhassa Lâdikten) tesbit edebildiğimiz ilâçları aynen, hiçbir düzen gözetmeden, sıralıyoruz.

1 — Safrası çıkan pırasayı kaynatıp buğusuna oturursa şifa bulur.

2 — İç ağrısına ve kan gidene ilâç, taze yeşil cevizi ufak iken kurutup döverek çiğ balla karıştırmak ve sabah akşam yemektir.

3 — İşemiyen adama, boynuz çekirdeği kadar, saksağan beyni yutturulur.

4 — Cırt cırt (ishali)ı durdurmak için kızılcık çekirdeği mazı ile iyice dövülür ve ateş görmedik bal ile karıştırılıp sabah akşam aç karnına alınır.

5 — Burun kanaması, incir ağacı ezilip enfiye gibi çekilirse durur.

6 — Kadının sütünü çoğaltmak için, bal ile pişirilmiş ayva memesine sarılır.

7 — Bir yeşil kamışın iki başı kalem gibi kesilır ve içine kibrit konup yakılır ve bir başından yavaşça üfürülür, bu takdirde boğazda olan sülük düşer.

8 — Gözüne uyku girmiyene çakal ödü içirilir, sirke içirilerek te bu insan ayındırılır.

9 — Az uyuyanların başı altına bir az daldığı sırada haberleri olmadan bir ölü dişi konulursa diş kaldırılana kadar yatarlar.

10 — Çok uyuyanların ve uyku istemiyetlerin gözüne karga ödü çekilir.

11 — Razyan yaprağını yemek kadın sütünü arttırır.

12 — Çok ağlıyan çocuğa eşek sütü içirilir.

Çavuş üzümü, Kuş böreği, Kadın parmağı, Gemri, Kızıl şidde, Deve gözü, Merzımant, Ter gömlek, Dimnit, Büzgülü vesaire gibi.

Kum bağlarında bilhassa gece âlemleri çok güzel geçer. Mehtablı gecelerde bağ köşklerinde çalgılar, şarkılar, eğlentiler gırla gider. Gireğ bağları yollarında Bilâl kahvesi, Akkaş, Ada kahvesi gibi meşhur kahveler vardır. Bağdan yorgun argın gelen halk buralarda su başlarında koyu gölgeli ağaçların altında otururlar. Kum bağları Ispartanın en işlek ve bağ bozumuna kadar süren mesire yeridir. Bağların olgun zamanlarında halk cuma günleri Bezirgân pınarile, Zambaklıya giderler. Buralarda güzel sular vardır. Bu su başlarında Ispartalılar meşhur helvalarını kararlar, kuzu doldururlar. Zambaklının mehtablı yaz gecelerinde manzarasına doyum olmaz. Bu mesire yerlerinden erken dönenler Gök çaydaki kahvelerde oturup dinlenirler.

Bu mesire yerlerinde bir (sav) ı katmak gerektir. Otomobil ve otobüslerin çoğalmasından sonra cumartesi günü Ispartaya yaya bir saat kadar olan Sav köyü de bir mesire halini almıştır. Hele burada (Sinab) diye anılan bir su vardır ki birçok dertlere şifadır. Bu suya atılan bir karpuz ağustos sıcağında beş dakikada soğuktan çatlar.

İşte bütün yazı Ispartalılar her birini birbirinden güzel olan bağlı mesire yerlerinde zevkle eğlencelerle geçirirler.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

13 — Yatağına işiyen çocuğun sol kolu deve kılı ile bağlanır.

14 — Ayı ödünü yiyen semirir.

15 — Yüzdeki lekeleri zanbak suyu giderir.

16 — Yüzündeki lekeler sinameki suyu ile de giderler.

17 — Tahtabitini kırmak için Mısır baklası kaynatılıp duvara serpilir.

18 — Çürümüş dişlere incir ağacının suyu sürülür.

19 — Yetmiş yedi derde deva olan dut şurubu şöyle yapılır: Çok olmuş dut toplanır ve dörtte biri dadar şekerle aheste kaynatılıp kıvamına getirilir. Sabah akşam az bir miktar içmek ve buna on dört gün devam etmek yeter.

20 — Fıtık için peygamber ağacı yani peygamber çiçeği kökü dövülüp bal ile macun edilerek sabah akşam çok çok yenir. Bu takdirde fıtık kalmaz.

21 — Yüreği zayıf olanlar ve bayılanlar turp suyu içerler.

22 — Ses için beyaz soğan kuyruk yağiyle pişirilir ve aç karnına iki üç defa yenir.

23 — Sarılık şöyle tedavi edilir: Tatlı su balığı bir çanağa salıverilir. sarılı başına bir örtü alıp çanağın üstüne eğilir ve iki gözünü balıktan ayırmaz. Balık döne döne sapsarı olur, karnı üste gelir.

24 — Sarılık için söğüd ağacı yaprağının suyu her sabah bir veya iki kaşık içilerek geçirilir (Ladik).

25 — Sarılık için nohut kadar çivit ezilir ve süzme yoğurt ile içilir (Çarşamba).

26 — Erik, karpuz ve nar suları sarılığı iyi eder (Merzifon)

27 — Sarılık için sarmaşık suyu çıkarılır ve üç sabah birer kaşık içilir (L).

28 — Baldırıkara, kızılboya, nane kaynatılıp içilirse sarılığa yarar (L).

29 — Sidiği durmıyan kimseye ördek dili yedirilir.

30 — Yatağına işeyen çocuğa bir miktar döğülmüş künlük, tereyağiyle karıştırılarak yedirilir.

31 — Kum veya taş olsa, sidik yolu acısa, hastaya bayırturpu süt ile pişirilerek üç dört defa yedirilir (M.).

32 — Bir yarayı kurutmak için, kurumuş gelincik yaprağı iyice döğülüp yaraya ekilir (L).

33 — El ve ayaktaki sızılar için bir miktar siyah kuru üzüm alınır. yine o miktar sirke ile kaynatılıp yalnız kıvamı verilir ve sızı olan azaya kına gibi çalınır.

34 — Çocuğu olmıyan kimse kırk bir yumurta akını biraz ısıtıp birden içer ve bir saat sonra cima eder.

35 — Gözüne karasu inene doğan ödü damlatılır (L.).

36 — Gözyaşını gidermek için anason gayet yumuşak döğülür, elenir ve göze çekilir.

37 — Kabız olan kimseye böğürtlen kökü kaynatılıp içirilir (Terme).

38 — Firengi için yapılan ilâç şudur: Defne tohumu alınır, ayıklanıp havan içinde döğülür. Ne pek tatlı nede pek acı olmayacak şekilde gümeç balla karıştırılıp sabah akşam birer parmak yenir. Üstüne ağır bir kahve içilir ve bir kaç saat birşey yenilmez (L).

39 — Haya şişi için fesliğen yumurta sarısıyle karıştırılıp şiş mahalle vurulur.

40 — Burun kanamasını kükürt tüssüaü durdurur (Çarşanba).

41 — Kel başa merhem haline getirilmiş buğday bir kaç defa sürülür (M).

42 — Sarılık için akkoz kanı sabah ve akşam içirilir (Terme).

43 — İşemiyen adama barut içirilir (T).

44 — İshal durdurmak için kızılcık yenir (L).

45 — Sıçalak — (ishale tutulan) kuru kahveyi limon suyu ile karıştırıp yer.

M. Atsızayoldaş

KASTAMONİLİ ÂŞIK FEVZİNİN KOŞMALARI

Keremin de yandığının aslı var
Asılsız, sebepsiz birşey var olmaz
Ben her şeye inanırım aslı var
İllâ kâfir müslümana yar olmaz.

*

Her ne ki var nakde dair mezcolur
Vesaili ianeden dercolur
Hakikate, marifete harcolur
Bundan da şerefli kesbikâr olmaz.

*

Şirimizle Fevzi gazelleşiriz
Güzellerle güzel güzelleşiriz
Ciddiyat bahsinde cedelleşiriz
Din babında sükût olmaz, âr olmaz.

* * *

Ey dil aşk yolunun sahrasından geç
Yeşillenme yeşil çimenlerinde
Dilberlerin zülfü sevdasından geç
Asılı kalırsın resenlerinde

*

Çekme minnetini namidarın
Çekilmez âzarı dil âzarların
Acıdan, tatlıdan riyakârların
Bal, diken saklıdır dihenlerinde.

Şükûfei ömrü tez solanların
Yaralıdır kalbi yar bulanların
Bihakkı şehidi aşk olanların
Şehit yazılıdır kefenlerinde.

*

Fevzi gılman olan melekleri sev
Kurbu süphan olan melekleri sev
Paki daman olan melekleri sev
Rîhı eennet kokar bedenlerinde.

* * *

Kanlı kanlı nişaneler görürsün
Neşteri cevrinle yar sinemi yar
Cerihadan bin daneler görürsün
Hele aç hırkai peşminemi yar.

*

Bilmedin kalbimi Beytullah idi
Şayanı ziyaret hanikah idi
Nakşi hayalinle cilvegâh idi
Taştan taşa çaldın ayinemi yar.

*

Bıraktım vatanda her muradımı
Âşıklıkta kodum Fevzi adımı
Sarfettim cevheri istidadımı
Bitirdin nükudu gencinemi yar.

- Devamı var -

Talât Mümtaz Yaman